

СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК АДАПТИВНОГО СПОРТУ: ПАРАКАНОЕ

У тезах представлено сучасний аналіз розвитку адаптивного виду спорту – параканое. У роботі розглянуто актуальні підходи Міжнародної федерації каное до вдосконалення системи змагань з веслування на байдарках і каное для осіб із порушеннями здоров'я. Особлива увага приділяється правилам класифікації спортсменів, зокрема встановленню відповідності стану їхнього здоров'я вимогам участі в змаганнях з параканое.

Важливим аспектом розвитку параканое є розподіл спортсменів за спортивними класами залежно від ступеня ураження організму. Особливо акцентовано на впровадженні цифрових технологій: використанні спеціалізованих платформ для передачі та зберігання конфіденційної документації, а також проведенні вебінарів для тренерів.

Міжнародна федерація каное (параканое) сприяє ознайомленню фахівців у сфері веслуального спорту з правилами та системою класифікації спортсменів зі стійкими порушеннями здоров'я. З метою популяризації параканое та залучення якомога більшої кількості країн і спортсменів відповідні документи перекладено багатьма мовами.

Ключові слова: адаптивний спорт, параканое, ураження організму, Правила класифікації спортсменів, оцінювання спортсмена, Міжнародної федерації з веслування на байдарках і каное

У Стратегії розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року звернено увагу на необхідність створення умов для ефективної підготовки спортсменів до участі в Паралімпійських, Дефлімпійських, Всесвітніх іграх. Поставлено завдання досягнення не нижче 10-го загальнокомандного місця за результатами участі у XXV літніх Дефлімпійських іграх, XIV зимових Паралімпійських іграх, м. Мілан (Італійська Республіка), XXI зимових Дефлімпійських іграх, XVIII літніх Паралімпійських іграх, м. Лос-Анджелес (США). В галузі фізичної культури спостерігаються проблеми для осіб з інвалідністю: недостатня кількість спортивних споруд та місць для заняття фізичною культурою істю, що пов'язано з обмеженням фінансуванням будівництва об'єктів з державного та місцевих бюджетів [1].

Проблеми залучення дітей, молоді, дорослих з інвалідністю до занять спортом набуває в останні роки особливого значення. Враховуючи значну кількість людей, що постраждали від військових дій, значимість адаптивного спорту зростає, як засіб не лише фізичної, а й психічної та соціальної реабілітації.

Параканое – це дисципліна веслування на каное для спортсменів з вадами здоров'я, і в змаганнях беруть участь два види човнів: байдарка і ва'а. Байдарка приводиться в рух дволопатеvim веслом, тоді як ва'а – це традиційний полінезійський каное з аутригером (бічним поплавцем для стійкості), веслування виконується однолопатеvim веслом. І байдарка, і ва'а мають три різні класи змагань для чоловіків і жінок, залежно від класифікації ушкодження спортсмена, з KL1, KL2 і KL3 для байдарки та VL1, VL2 і VL3 для ва'а. На міжнародному рівні всі гонки на параканое є індивідуальними змаганнями на дистанції 200 метрів.

Параканое виникло як ініціатива Міжнародної федерації каное, щоб дозволити спортсменам з вадами брати участь у цьому виді спорту. На Чемпіонаті світу з веслування на каное 2009 року в м. Дартмуті (Канада), ця дисципліна отримала виставковий статус під назвою веслування на байдарках і каное, а наступного року в м. Познані (Польща), отримала офіційний статус як параканое. Пізніше в 2010 році, Міжнародний паралімпійський комітет оголосив на засіданні в м. Гуанчжоу (Китайська Народна Республіка), що параканое дебютує на Паралімпійських іграх 2016 року в Ріо-де-Жанейро. На Іграх було розіграно шість медалей (три – чоловіки, три – жінки), усі у категорії байдарок. На Паралімпійських іграх 2020 року в Токіо веслування на ва'а дебютувало на Паралімпіаді, розігруючи три медалі – дві для чоловіків і одну для жінок, в дев'яти заїздах за програмою параканое. У Парижі 2024 з параканое було включено десять індивідуальних спринтерських змагань на дистанції 200 метрів у двох типах човнів: байдарка та ва'а [2].

Всесвітня конференція з параканое відбулася з 5 по 7 жовтня 2018 року у Стокгольмі з метою розширення руху параканое, включивши до нього експертів з медичної реабілітації та лідерів у сфері відпочинку, туризму з усього світу.

Міжнародна федерація каное (параканое) проводить серію вебінарів, щоб допомогти країнам отримати базові знання та інструменти для розвитку параканое у своєму регіоні та класифікації спортсменів. Надано

ознайомчі посібники, презентації для ознайомлення тренерів, клубів, інших зацікавлених сторін з параканое. Деякі документи були розроблені дванадцятьма мовами, щоб допомогти країнам розвивати параканое.

Спостерігається впровадження цифрових технологій в роботу Міжнародної федерації каное. Правила класифікації були прийняті Радою директорів 23 березня 2018 року. Комітет з класифікації параканое запустив нову платформу для отримання документів про класифікацію спортсменів. Ця платформа є безпечнішим способом передачі та зберігання конфіденційних документів. Документи зберігаються безпосередньо на захищеному сервері, до якого мають доступ лише класифікатори. Щоразу, коли виконується завантаження, класифікаторам надсилається сповіщення, які можуть підключитися до сервера, щоб переглянути документи. Ця нова IT-розробка гарантує, що параканое відповідає вимогам безпеки та конфіденційності даних згідно з Паралімпійським кодексом [3].

Правила та положення класифікації називаються «Правила класифікації». Вони були підготовлені Міжнародною федерацією каное для виконання вимог Кодексу класифікації спортсменів 2015 року та міжнародних стандартів. Класифікація проводиться для:

- визначення осіб, хто має право брати участь у паралімпійських змаганнях і, відповідно, хто має можливість досягти мети стати паралімпійським спортсменом;
- групування спортсменів у спортивні класи, які мають на меті гарантувати, що вплив порушення зведено до мінімуму, а спортивна досконалість визначає, який спортсмен чи команда остаточно переможе.

Міжнародна федерація каное, параканое дозволить спортсмену брати участь у міжнародних змаганнях, якщо йому було призначено спортивний клас (окрім спортивного класу, який не відповідає вимогам) і отримати статус спортивного класу відповідно до Правил класифікації. Рада директорів повинна призначити керівника класифікації. Керівник класифікації є особою, відповідальною за керівництво, адміністрування, координацію та виконання питань класифікації. Класифікатор – це особа, уповноважена як офіційна особа та сертифікована для проведення деяких або всіх компонентів оцінювання спортсменів. Цілісність класифікації в параканое залежить від поведінки персоналу з класифікації. Тому Міжнародною федерацією каное закріплено набір стандартів професійної поведінки, що називаються «Кодексом поведінки класифікатора», весь персонал з класифікації повинен дотримуватися цього Кодексу [4, с.8]. Міжнародна федерація каное (параканое) визначила у Правилах класифікації процес, критерії оцінювання та методологію, за допомогою яких спортсменам буде призначено спортивний клас та статус спортивного класу. Цей процес називається оцінюванням спортсмена. Потрібно визначити, чи має спортсмен допустимі порушення. Щоб переконатися, що спортсмен має відповідні порушення, Міжнародна федерація каное може вимагати від будь-якого спортсмена продемонструвати наявність у нього або неї основного захворювання. Спортсмен повинен (якщо його про це попросять) надати керівному складу Міжнародної федерації каное (параканое) діагностичну документацію. Форма медичної діагностики має бути заповнена англійською мовою, датована та підписана сертифікованим медичним працівником. Медичний працівник повинен вказати свою контактну інформацію (адресу електронної пошти).

Спортивний клас – це категорія, визначена Міжнародною федерацією параканое у Правилах класифікації, у якій спортсмени групуються залежно від того, як їхній допустимий (визнаний) вид порушення впливає на здатність виконувати конкретні завдання та дії, що є основою цього виду спорту. Класифікаційна комісія – це група класифікаторів, призначених Міжнародною федерацією каное (параканое). Підкомітет з класифікації проводить деякі або всі компоненти оцінювання спортсменів, зокрема в рамках сесії оцінювання. Класифікаційна комісія повинна складатися щонайменше з двох сертифікованих класифікаторів, одного медичного класифікатора та одного технічного класифікатора. Класифікатор-стажер може входити в Класифікаційну комісію. Після оцінювання Класифікаційна комісія повинна призначити спортивний клас та вказати статус спортивного класу або позначити як «Класифікацію не завершено».

Оцінювальна сесія має проходити в контрольованому середовищі, що дозволяє повторювати спостереження за ключовими завданнями та видами діяльності. Такі фактори, як низький рівень фізичної підготовки, низька технічна підготовка, вік спортсмена не повинні впливати на розподіл спортивного класу [4, с. 13]. Національна федерація спортсмена несе відповідальність за забезпечення виконання спортсменами своїх обов'язків щодо положень роботи оцінювальної сесії. Спортсмени мають право бути в супроводі члена національної федерації під час відвідування сесії оцінювання. Спортсмен повинен супроводжуватися, якщо він є неповнолітнім або має інтелектуальні порушення. Особа, обрана спортсменом для супроводу спортсмена на сесії оцінювання, повинна бути знайома з порушенням здоров'я спортсмена та спортивною історією. Спортсмен і особа, яка його супроводжує, повинні ознайомитися з умовами форми угоди про оцінку спортсмена, що визначено Міжнародною федерацією каное (параканое). Спортсмен повинен бути присутнім на сесії оцінювання в будь-якому спортивному одязі чи спорядженні, що відповідають виду спорту, для якого спортсмен бажає отримати спортивний клас. Спортсмен повинен повідомити членам класифікаційної комісії про використання будь-яких ліків (медичного пристрою, імплантату). Класифікаційна комісія проводитиме оцінювальні сесії англійською мовою, якщо інші не обумовлено головним класифікатором. Якщо спортсмену потрібен перекладач, член національної федерації спортсмена несе відповідальність за надання перекладача. Класифікаційна комісія може вимагати від спортсмена проведення оцінювання спостереження під час змагань, перш ніж вона призначить остаточний спортивний

клас та визначить вид спорту [4, с. 14]. Якщо Комісія з класифікації визначає, що спортсмен, який має порушення, не відповідає мінімальним критеріям порушення для виду спорту, цьому спортсмену має бути присвоєно спортивний клас «Не відповідає вимогам» для цього виду спорту. Протест не може бути поданий щодо спортсмена, якому було призначено спортивний клас «Не відповідає вимогам». Національна федерація може подати протест тільки на спортсмена, який знаходиться під її юрисдикцією, на змаганнях або в місці, призначеному для оцінювання спортсменів. Якщо результати оцінювання спортсмена публікуються під час змагань (відповідно до статті 17 Правил класифікації), національний протест необхідно подати протягом двох годин після публікації результатів, якщо результати публікуються в робочий час (з 9:00 до 17:00). Якщо результати публікуються в неробочий час або після 17:00, національний протест необхідно подати до 10:00 наступного дня. Якщо результати оцінювання спортсмена публікуються після спостереження на змаганнях, необхідно подати національний протест, як зазначено вище. Якщо класифікаційна комісія вимагає, щоб спортсмен пройшов спостереження під час оцінювання змагань, національна федерація може подати протест до або після першого виступу. Якщо протест подано до першого виступу, спортсмен не повинен бути допущений до змагань, доки протест не буде вирішено [4, с. 19].

У правилах відмічено, що спортсмен несе особисту відповідальність за участь у сесії оцінювання. Якщо спортсмен не з'являється на оцінювальній сесії, класифікаційна комісія повідомляє про це головному класифікатору. Головний класифікатор може, якщо переконається, що існує обґрунтоване пояснення неявки, та з урахуванням практичних особливостей змагань, визначити день і час для спортсмена, щоб він з'явився на наступну оцінювальну сесію перед класифікаційною комісією. Якщо спортсмен не може надати обґрунтованого пояснення щодо неявки, або якщо спортсмен не з'являється на оцінювання вдруге, йому не буде призначено спортивний клас, і спортсмену не буде дозволено брати участь у відповідних змаганнях [4, с. 22].

Дисциплінарним правопорушенням є навмисне неправдиве представлення спортсменом (діями чи бездіяльністю) своїх навичок або здібностей, або ступеня чи характеру допустимих порушень під час оцінювання спортсмена або в будь-який інший момент після призначення спортивного класу. Це дисциплінарне правопорушення називається «навмисним неправдивим представленням».

Наслідки, що застосовуються до спортсмена або персоналу спортсменів, яких буде визнано винними у навмисному введенні в оману або співучасті у навмисному введенні в оману, будуть одним або кількома з наступних:

- дискваліфікація з усіх видів змагань, на яких мало місце навмисне введення в оману, та будь-яких наступних змагань, на яких брав участь спортсмен;
- призначення спортсмену спортивного класу «Не має права» та визначення статусу спортивного класу «Перегляд з фіксованою датою перегляду» на певний період часу від 1 до 4 років;
- відсторонення від участі у змаганнях з усіх видів спорту на певний період часу від 1 до 4 років та публікація їхніх імен та періоду відсторонення.

Будь-якому спортсмену, якого буде визнано винним у навмисному введенні в оману або співучасті у навмисному введенні в оману більше одного разу, буде призначено спортивний клас «Не має права» з фіксованою датою перегляду на період від чотирьох років до довічного [4, с. 24].

Міжнародна федерація каное, параканое вирішує завдання безпеки класифікаційних даних спортсменів, застосовуючи відповідні заходи безпеки, включаючи фізичні, організаційні, технічні та інші заходи для запобігання втраті, або несанкціонований доступ, знищення, використання, модифікація чи розголошення. Міжнародна федерація каное, параканое не повинна розголошувати класифікаційні дані іншим класифікаційним організаціям, окрім випадків, коли таке розкриття пов'язане з класифікацією, проведеною іншою організацією. Міжнародна федерація каное, параканое повинна забезпечити зберігання класифікаційних даних лише протягом того часу, поки вони необхідні для мети, для якої вони були зібрані. Якщо класифікаційні дані більше не потрібні для цілей класифікації, їх необхідно видалити, знищити [4, с. 26]. Якщо Національна федерація вважає, що були допущені процедурні помилки щодо призначення спортивного класу та статусу спортивного класу, і внаслідок цього спортсмену було призначено неправильний спортивний клас або статус спортивного класу, вона може подати апеляцію.

В першому додатку Правил класифікації параканое визначені порушення в стані здоров'я спортсменів, які можуть брати участь в змаганнях з параканое (табл. 1):

Таблиця 1

Види порушень в стані здоров'я спортсменів, які можуть брати участь в змаганнях з параканое

Види хвороб	Приклади стану здоров'я
<u>Порушення м'язової сили.</u> Спортсмени з порушенням м'язової сили мають захворювання, яке або знижує, або повністю виключає їхню здатність довільно скорочувати м'язи для руху або створення сили. (за винятком верхніх кінцівок)	Прикладами основного захворювання, яке може привести до порушення м'язової сили, є пошкодження спинного мозку (повне або неповне, тетра- або параплегія або парاپарез), м'язова дистрофія, постполіомієлітний синдром і розщеплення хребта.
<u>Відсутність кінцівок.</u> У спортсменів із відсутністю кінцівок	Прикладами основного захворювання, яке може привести до відсутності кінцівок, є: травматична

спостерігається повна чи часткова відсутність кісток чи суглобів внаслідок травми. (за винятком верхніх кінцівок)	ампутація, захворювання (наприклад, ампутація із-за раку кістки) або вроджена відсутність кінцівок (наприклад, дисмелія).
<u>Порушення пасивного діапазону рухів.</u> Спортсмени з порушенням пасивного діапазону рухів мають обмеження або відсутність пасивних рухів в одному або кількох суглобах. (за винятком верхніх кінцівок)	Прикладами основного захворювання, яке може призвести до обмеження пасивного діапазону рухів, є атрогріпоз та контрактура, що виникають внаслідок хронічної іммобілізації суглоба або травми суглоба.

Джерело сформовано авторами на основі [4, с.33].

У 2023 році Джулі Грей, член Класифікаційного комітету і комітету Міжнародної федерації каное (параканоє), разом з Анні Б'єркефорс, Йоганні Розен і Фатімою Фернандес розробили ілюстрований посібник «Попередня класифікація верхньої кінцівки» [5].

У 2025 році Комітет з параканое планує провести два семінари з класифікації 3-го рівня.

Параканое є одним із 22 видів спорту, що будуть брати участь в Паралімпійських іграх 2028 р. Міжнародна федерація з каное (параканое) подала заявки на додавання чоловічих та жіночих змагань (VL1) з 10 квотами для спортсменів у кожному змаганні.

Висновки. В результаті аналізу діяльності Міжнародної федерації каное, нами відмічено стрімкий розвиток адаптивного веслування – параканое:

- Міжнародна федерація каное (параканое) розробляє матеріали щодо ознайомлення з правилами та системою класифікації багатьма мовами з метою розвитку адаптивного напрямку та залучення якомога більше країн та спортсменів;
- вдосконалюється система класифікації спортсменів та навчання фахівців для класифікаційних комісій;
- в діяльність параканое широко впроваджуються цифрові технології: створюються платформи для передачі та зберігання конфіденційних документів, для фахівців проводяться вебінари.

References

1. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 04.11.2020 roku № 1089. Pro zatverdzhennia Stratehii rozvytku fizychnoi kultury i sportu na period do 2028 roku [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 4, 2020, No. 1089. On the approval of the Strategy for the Development of Physical Culture and Sports for the period until 2028] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
2. What is Paracanoe? International Canoe Federation (ICF) : website. URL: <https://www.canoeicf.com/disciplines/paracanoe>. (date of application: 05/15/2025)
3. Paracanoe Latest Updates. International Canoe Federation (ICF) : website. URL: <https://www.canoeicf.com/paracanoe-latest-updates> (date of application: 05/15/2025)
4. Classification Rules for Paracanoe. International Canoe Federation (ICF) : website. URL: https://www.canoeicf.com/sites/default/files/icf_classification_rules_regulations_for_paracanoe.pdf (date of application: 05/15/2025)
5. Provisional upper limb classification (Illustrated Guide). International Canoe Federation (ICF). : website. URL: https://www.canoeicf.com/sites/default/files/upper_limb_illustrated_guide_to_classification_26.09.23_1.pdf (date of application: 05/15/2025)

DOI 10.34132/mspc2025.01.16.02

Vitalii Verbytskyi, Iryna Bondarenko

MODERN DEVELOPMENT OF ADAPTIVE SPORTS: PARACANOE

The abstract presents a contemporary analysis of the development of the adaptive sport – paracanoe. The paper examines the current approaches of the International Canoe Federation to improving the competition system in canoe and kayak events for individuals with health impairments. Particular attention is given to athlete classification rules, especially the assessment of athletes' health conditions to determine their eligibility to participate in paracanoe competitions.

An important aspect of paracanoe development is the classification of athletes into sport classes according to the degree of impairment. Special emphasis is placed on the implementation of digital technologies, including the use of specialized platforms for the transfer and storage of confidential documentation and the organization of webinars for coaches.

The International Canoe Federation (Paracanoe) promotes awareness among professionals in paddling sports regarding the rules and the classification system for athletes with permanent health impairments. In order to

develop paracanoe and engage as many countries and athletes as possible, the relevant documents have been translated into multiple languages.

Keywords: *adaptive sport, paracanoe, impairment, athlete classification rules, athlete evaluation, International Canoe Federation.*

Відомості про автора / Information about the Author

Віталій Вербицький, канд. іст. наук, декан факультету фізичного виховання і спорту, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: vitalyy.verbitskyi@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0009-0000-2062-9963>

Vitalii Verbitskyi, PhD in History, Dean of the Faculty of Physical Education and Sport, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: vitalyy.verbitskyi@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0009-0000-2062-9963>

Ірина Бондаренко, канд. наук з фіз. вих., доцент кафедри олімпійського та професійного спорту факультету фізичного виховання і спорту, Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: bondarenko.oleg.13.68@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0002-6651-0682>

Iryna Bondarenko, PhD in Physical Education and Sports, Associate Professor of the Department of Olympic and Professional Sports, Faculty of Physical Education and Sports, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: bondarenko.oleg.13.68@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0002-6651-0682>

© В. Вербицький, І. Бондаренко
22.05.2025.

Стаття отримана редакцією

